

INVEsbREU

Presentació

En les darreres dècades l'anomenada justícia restauradora es va consolidant progressivament en diversos països com un sistema complementari al de la justícia penal clàssica, de caràcter fonamentalment retributiu. La justícia restauradora posa l'èmfasi en els drets de les víctimes, la reparació dels danys que l'acte delictiu origina a les parts (víctima, infractor i comunitat), en la implicació efectiva de tots els afectats en la resolució del conflicte que ha generat el delictu, i en la simplificació del procés penal.

En el marc de la justícia restauradora la mediació té un paper clau. El Consell d'Europa mitjançant diverses recomanacions –R(98)1 i R(99)19– ha instat als estats membres a promoure la mediació en l'àmbit penal com a via alternativa per a la gestió i resolució de conflictes amb implicacions penals.

L'*Invesbreu* que presentem a continuació recull una síntesi de dues recerques centrades en el tema de la mediació penal. La primera correspon a l'aplicació de la mediació en l'àmbit de la jurisdicció penal ordinària a Catalunya i recull i analitza la seva evolució des de l'any 1998, any en què es va posar en funcionament de manera pionera dins l'Estat espanyol, fins a l'any 2002. La segona se centra en l'aplicació de la mediació en el marc de la jurisdicció de menors i, en concret, aborda les particularitats de la utilització d'aquest sistema alternatiu de resolució de conflictes amb joves immigrants que han comès infraccions penals.

Presentación

En las últimas décadas la justicia conocida como justicia restauradora se va consolidando de manera progresiva en diferentes países como un sistema complementario a la justicia penal clásica, de carácter fundamentalmente retributivo. La justicia restauradora pone el énfasis en los derechos de las víctimas, en la reparación de los daños causados que el acto delictivo provoca en las partes (víctima, infractor y comunidad), en la implicación efectiva de todos los afectados en la resolución del conflicto que ha generado el delito y en la simplificación del proceso penal.

En el marco de la justicia restauradora la mediación tiene un papel clave. El Consejo de Europa, por medio de diversas recomendaciones –R(98)1, R(99)19– ha instado a los estados miembros a promover la mediación en el ámbito penal como vía alternativa para la gestión y resolución de conflictos que tengan implicaciones penales.

El *Invesbreu* que presentamos a continuación recoge una síntesis de dos estudios centrados en el tema de la mediación penal. El primero corresponde a la aplicación de la mediación en el ámbito de la jurisdicción penal ordinaria en Cataluña y recoge y analiza su evolución desde el año 1998, año en el que se puso en funcionamiento y de forma pionera en el estado español, hasta el año 2002. El segundo estudio se centra en la aplicación de la mediación en el marco de la jurisdicción de menores y, en concreto, aborda las particularidades de la utilización de este sistema alternativo de resolución de conflictos con jóvenes inmigrantes que han cometido infracciones penales.

Ambdues recerques han estat finançades parcialment pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada a través de la convocatòria pública per a la concessió d'ajuts econòmics per a la realització de projectes de recerca en els àmbits de l'execució penal, la mediació penal, l'atenció a la víctima, l'administració de justícia i el dret propi de Catalunya, de l'any 2002.

El Programa de Mediació en la Jurisdicció Penal Ordinària: un estudi sobre tres anys i mig d'experiència¹ Coordinadors: Anna Vall i Rius, Núria Villanueva i Rey. Col·laboradors: Pepe Dapena i Méndez; Ansel Guillamat i Rubio; Montserrat Martínez i Camps; Joan Sendra i Montes

Introducció

L'any 1990 s'inicià a Catalunya el programa de mediació i reparació en el context de la jurisdicció de menors, impulsat pel llavors Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, actualment Departament de Justícia i Interior. En l'actualitat és un programa molt consolidat que gaudeix d'un ampli reconeixement, fins i tot internacional.

Aprofitant aquesta experiència favorable de la mediació amb joves, al novembre de 1998 s'encetà un programa pilot de mediació en l'àmbit de la justícia penal d'adults, que es va dur a terme en les quatre províncies catalanes (Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona). A l'any 2000 el Departament esmentat signà un Conveni amb ACDMA (Associació Catalana pel Desenvolupament de la Mediació i l'Arbitratge) per tal de donar un nou impuls al desenvolupament d'aquesta experiència que, des de l'any 2002 va quedar consolidada com un programa estable, el *Programa de mediació i reparació en la jurisdicció penal ordinària*.

Aquest treball de recerca descriu i analitza el funcionament i els resultats d'aquest Programa des del seu inici, al novembre de 1998, fins al 30 de juny de 2002, en què es pot considerar ja com un Programa plenament consolidat.

La mediació a la jurisdicció penal és una opció que s'insereix dins d'un model de justícia que veu l'infractor com un subjecte amb capacitat d'afrontar, per voluntat pròpia, la responsabilitat de les seves accions en relació al conflicte i a qui és necessari confrontar amb les normes socials i penals, tot respectant els seus drets i garanties.

La mediació es presenta com una eina vàlida per aconseguir una reparació adequada a les necessitats reals de la víctima i que, al mateix temps, permet a l'infractor gaudir de determinats beneficis jurídics que facilitin la seva efectiva reinserció, així

¹ Document Inèdit. Barcelona. 2003. CEJFE

Ambos estudios han sido financiados parcialmente por el Centro de Estudios Jurídicos y Formación Especializada en el año 2002, a través de la convocatoria pública de concesión de ayudas económicas para la realización de proyectos de investigación en los ámbitos de la ejecución penal, la mediación penal, la atención a la víctima, la administración de justicia y el derecho propio de Cataluña.

El Programa de Mediació en la Jurisdicció Penal Ordinària: un estudi de tres anys y medio de experiencia¹ Coordinadores: Anna Vall i Rius, Núria Villanueva i Rey. Colaboradores: Pepe Dapena i Méndez; Ansel Guillamat i Rubio; Montserrat Martínez i Camps; Joan Sendra i Montes

Introducción

En el año 1990 se inició en Cataluña el programa de mediación-reparación en el contexto de la jurisdicción de menores, impulsado por el entonces Departamento de Justicia de la Generalitat de Cataluña, actualmente Departamento de Justicia e Interior. En la actualidad es un programa muy consolidado que goza de un amplio reconocimiento, incluso internacional.

Aprovechando esta experiencia favorable de la mediación con jóvenes, en noviembre de 1998 se inició un programa piloto de mediación en el ámbito de justicia penal de adultos, que se llevó a cabo en las cuatro provincias catalanas (Barcelona, Tarragona, Lleida y Girona). En el año 2000, el entonces Departamento de Justicia firmó un convenio con ACDMA (Asociación catalana para el desarrollo de la mediación y el arbitraje), para dar un nuevo impulso al desarrollo de esta experiencia que, desde el año 2002, ha quedado consolidada como un programa estable: *el Programa de mediación y reparación en la justicia penal ordinaria*.

Este estudio describe y analiza el funcionamiento y los resultados de este programa desde su inicio en noviembre de 1998 hasta el 30 de junio de 2002, fecha en la que se puede considerar como un Programa plenamente consolidado.

La mediación en la jurisdicción penal es una opción que se enmarca dentro de un modelo de justicia que ve al infractor como un sujeto con capacidad para afrontar, por voluntad propia, la responsabilidad de sus acciones en relación con el conflicto y a quien es necesario confrontar con las normas sociales y penales, siempre respetando sus derechos y garantías. La mediación se presenta como una herramienta válida para conseguir una reparación adecuada a las necesidades reales de la víctima, mientras que permite al infractor que repara, disfrutar de determinados beneficios jurídicos que faciliten su efectiva reinserción, a la vez que favorece la paz social en el marco de la

¹ Documento inédito. Barcelona. 2003. CEJFE

com afavorir la pau social en el marc de la comunitat. D'aquesta manera es poden conjugar els interessos de la justícia, de les parts i de la societat.

Objectius

- a) Apropiar-nos al concepte de mediació en la jurisdicció penal com a alternativa i com a complement a la justícia penal tradicional.
- b) Descriure el marc legal estatal i europeu, fent especial èmfasi en les recomanacions del Consell d'Europa sobre la necessitat de potenciar la mediació com a servei i en la Decisió Marc de la Unió Europea de 15 de març de 2001 que insta als Estats membres a impulsar la mediació en les causes penals i fixa, fins i tot, un termini per donar compliment a les seves disposicions.
- c) Analitzar el funcionament i els resultats del *Programa de mediació a la jurisdicció penal ordinària* des del seu inici al novembre de 1998 fins el 30 de juny de 2002.
- d) Valorar la transcendència jurídica de la reparació aconseguida a partir d'una mediació.

Metodologia

Explotació estadística amb el Programa SPSS de les dades quantitatives proporcionades per la base de dades del Departament de Justícia i Interior. Anàlisi qualitatiu dels documents formals i informals generats en el període estudiat. Estudi de bibliografia especialitzada.

Resultats

Les dades generals amb què s'ha treballat han estat les obtingudes a partir de 452 derivacions de casos. D'aquests, 116 no han estat iniciats per considerar-se casos inviàbles. Els programes iniciats han estat 336. Els programes finalitzats han estat 301. Resten pendents de finalitzar 35 programes. Majoritàriament, els participants en els programes de mediació tenen el següent perfil:

IMPUTAT	Home	18-27 anys
VÍCTIMA	Home/Dona	28-47 anys

Dels 301 programes finalitzats, es disposa de 210 programes en què hi consta el resultat, en termes de si s'ha produït reparació, no ha estat possible la reparació o s'ha optat per recollir l'esforç reparatori.²

² Són casos anteriors a l'entrada en vigor de la Llei de responsabilitat penal dels menors i que coincideixen temporalment amb els inicis del Programa. Es tracta de joves imputats entre 16 i 18 anys que van sol·licitar la mediació, però que el procés no va arribar a iniciar-se per algun motiu. En aquelles ocasions en què els mediadors detectaven un interès manifest del jove per mediar, comunicaven al jutjat la impossibilitat d'obtenir acords de reparació, però destacaven la voluntat de reparar el dany que havia manifestat l'imputat per tal que li fos tinguda en compte a discrecionalitat del jutge i als efectes que consideres oportuns.

comunidad. De esta manera, se pueden conjugar los intereses de la justicia, de las partes y de la sociedad.

Objetivos

- a) Acercarnos al concepto de mediación en la jurisdicción penal como alternativa y como complemento a la justicia penal tradicional.
- b) Describir el marco legal a nivel estatal y europeo. En este marco se inserta el programa, en el que se pone un especial énfasis en las recomendaciones del Consejo de Europa sobre la necesidad de potenciar la mediación como servicio generalmente disponible y en la decisión marco de la Unión Europea de 15 de marzo de 2001, que insta a los estados miembros a impulsar la mediación en las causas penales, fijando incluso, un plazo para dar cumplimiento a sus disposiciones.
- c) Analizar el funcionamiento y los resultados del *Programa de mediación en la jurisdicción penal ordinaria* desde su inicio en noviembre de 1998 hasta el 30 de junio de 2002.
- d) Valorar la transcendencia jurídica de la reparación que se consigue a partir de la mediación.

Metodología

Explotación estadística con el programa SPSS de los datos cuantitativos proporcionados por la base del Departamento de Justicia e Interior. Análisis cualitativo de los documentos formales e informales que se han generado en el período estudiado. Estudio de bibliografía especializada.

Resultados

Los datos generales con los que se ha trabajado han sido los obtenidos a partir de 452 derivaciones de casos. De estos, 116 no han sido iniciados por considerar los casos como inviàbles. Los programas iniciados han sido 336. Los programas finalizados han sido 301. Quedan pendientes de finalizar 35 programas. En general, los participantes en los programas de mediación tienen el siguiente perfil

IMPUTADO	Hombre	18-27 años
VÍCTIMA	Hombre/Mujer	28-47 años

De los 301 programas finalizados, se dispone de 210 programas en los que consta el resultado del mismo, en los términos de si se ha producido la reparación, no ha sido posible o se ha optado por recoger el esfuerzo reparador.²

² Son casos anteriores a la entrada en vigor de la Ley de responsabilidad penal de los menores y que coinciden temporalmente con los inicios del Programa. Se trata de jóvenes imputados entre los 16 y 18 años que solicitaron la mediación, pero que el proceso no llegó a iniciarse por algún motivo. En esas ocasiones en que los mediadores detectaban un interés manifiesto del joven para mediar, comunicaban al juzgado la imposibilidad de obtener acuerdos de reparación, pero destacaban la voluntad de reparar el daño que había manifestado el imputado, de manera que se tuviera en cuenta en la discrecionalidad del juez y a los efectos que se estimaran oportunos.

Resultat del programa i forma de la mediació	Amb trobada mediació directa	Sense trobada mediació indirecta	No mediat	%
Hi ha hagut reparació	114	24	1 ³	139 66,2%
No hi ha hagut reparació	29	13	23 ⁴	65 31,0%
És recull esforç reparatori	0	0	6 ⁽²⁾	6 2,0%
Total	143 68,1%	37 17,6%	30 14,3%	210 100%

Habitualment un acord de reparació en un judici de faltes, aconseguit a través de la mediació, significa, en la pràctica, l'arxiu definitiu del procés judicial. En algunes ocasions les parts són requerides pel jutjat per tal que es ratifiquin en l'acord, i quan això es produeix el cas s'arxiva.

Quan es tracta de delictes, la reparació comporta una atenuant que, en funció de les circumstàncies del cas i de la valoració que en fa el jutge o magistrat, pot ser considerada com una atenuant simple o qualificada i representar la reducció de la pena en un o dos graus, la qual cosa fa possible, en moltes ocasions, la posterior suspensió o la substitució de la pena privativa de llibertat.

Conclusions

Els bons resultats obtinguts durant aquest període, la satisfacció dels usuaris i el reconeixement d'efectes jurídics als acords reparadors demostren que estem davant d'un mecanisme que busca respostes positives al conflicte i que forma part d'una concepció més humana de la justícia penal. Una justícia que retorna el protagonisme a les parts i que reconeix les seves necessitats reals, alhora que aporta noves respostes a la demanda social d'una justícia més útil per a tots, menys retributiva i més propera al ciutadà.

D'altra banda, el Programa ha evolucionat des d'un primer any en què estava centrat en assumir casos de mediació exclusivament en fase d'instrucció, abans del judici oral, a ampliar la seva aplicació, a petició de les persones sentenciades i dels seus advocats, a un moment posterior a la vista

3 No mediat i reparat: a partir d'una intervenció del mediador, la víctima i l'infractor, sense comparèixer en cap ocasió al Servei de Mediació, arreglen pel seu compte les diferències i la víctima retira la denúncia. L'únic cas existent és un típic conflicte entre veïns.

4 Són aquells casos en què l'infractor ha sol·licitat la mediació, el mediador valora que el procés és viable i es dona d'alta informàticament el programa, però finalment no es pot dur a terme la mediació per motius diversos (la víctima no es localitza, es nega a participar, etc.). El cas es comptabilitza a efectes informàtics però es tanca sense haver estat realment iniciat.

Habitualmente un acuerdo de reparación en un juicio de faltas, conseguido a partir de la mediación significa, en la práctica, el archivo definitivo del procedimiento judicial. En algunas ocasiones las partes son requeridas por el juzgado para que ratifiquen el acuerdo, y cuando esto se produce, el caso se archiva.

Cuando se trata de delitos, la reparación conlleva un atenuante que, en función de las circunstancias del caso y de la valoración que hace el juez o magistrado, puede ser considerada como un atenuante simple o cualificada y representar la reducción de la pena en uno o dos grados, lo que permite en muchas ocasiones, la posterior suspensión o la substitución de la pena privativa de libertad.

Conclusiones

Los buenos resultados obtenidos en este período, la satisfacción de los usuarios y el reconocimiento de los beneficios jurídicos delante los acuerdos reparadores, demuestran que estamos delante de un mecanismo que busca respuestas positivas al conflicto y que forma parte de una concepción más humana de la justicia penal. Una justicia que devuelve el protagonismo a las partes y que reconoce sus necesidades reales, al mismo tiempo que aporta nuevas respuestas a la demanda social de una justicia más útil para todos, menos retributiva y más cercana al ciudadano.

Por otro lado, el Programa ha evolucionado des del primer año, que estaba centrado en asumir casos de mediación que estuvieran exclusivamente en fase de instrucción antes del juicio oral, a ampliar su aplicación, a petición de las personas sentenciadas y sus abogados, a un momento posterior a la vista

3 No mediado y reparado: a partir de una intervención del mediador, la víctima i el infractor, sin comparecer en ninguna ocasión en el Servicio de Mediació, arreglan por su cuenta las diferencias y la víctima retira la denuncia. El único caso existente, es un típico conflicto entre vecinos.

4 Son aquellos casos en los que el infractor ha solicitado la mediación, el mediador valora que el proceso es viable y se da de alta informáticamente en el programa, pero finalmente no se lleva a cabo por motivos diversos (la víctima no es localizada, se niega a participar, etc.). El caso se contabiliza a efectos informáticos pero se cierra sin haber sido realmente iniciado.

oral i fins i tot en fase d'execució de la pena. En aquests últims casos, es tenen en compte els beneficis penitenciaris corresponents, com pot ser la progressió en el grau de compliment, la llibertat condicional, o la possibilitat de sol·licitar l'indult. En aquesta etapa d'execució de condemna, l'equip ha realitzat la primera mediació documentada, dins de l'Estat espanyol, en què la defensa lletrada l'ha argumentat per donar suport a la petició d'indult.

Aquests quatre anys de desenvolupament de la mediació en la jurisdicció penal, l'han mostrada com una eina prou eficaç per facilitar la participació i el diàleg entre les parts, gestionar el conflicte i donar-li solució, mitjançant acords lliurement assumits per les parts. D'aquesta manera, s'han pogut assolir els objectius de la reparació en el seu sentit més ampli.

En la mesura en què es faci una àmplia difusió del Programa de mediació i reparació i, en la mesura en què la idea de la mediació sigui assumida pels ciutadans implicats en conflictes de caire penal i pels operadors del sistema penal, caldrà destinar recursos materials i professionals per assumir i donar una resposta adequada i eficient a tots els casos que potencialment puguin gaudir d'aquesta alternativa. Caldrà també tornar a definir els circuits més apropiats de derivació i de coordinació entre tots els agents socials implicats (jutges, fiscals, policia, advocats, serveis comunitaris, etc.).

Així mateix, caldrà continuar treballant per impulsar reformes legislatives que situïn la mediació penal en el context formal de les polítiques de prevenció de la delinqüència, en les quals aquesta via sigui possible, tant en el marc d'aplicació del principi d'oportunitat taxat i reglat, com en el context d'altres procediments penals.

La mediació amb joves immigrants en l'àmbit de la Justícia juvenil.⁵ Autors: Jaume del Campo Sorribas, Jaume Martín Barberan, Ruth Vilà Baños i Mª Rosa Vinuesa Casas.

Introducció

Aquesta recerca respon a una preocupació creixent dins l'àmbit de la justícia juvenil, relacionada amb l'increment de la població immigrant i el caire que prenen les possibles mesures penals per a menors quan s'apliquen a joves que presenten un bagatge i una identitat cultural diferents als de la població autòctona. Concretament, la recerca s'ha centrat en l'anàlisi de la utilització de la mediació, com a forma de gestió positiva del conflicte, i la seva adequació a referents culturals diversos.

⁵ Document inèdit. Barcelona. 2003. CEJFE

oral e incluso en fase de ejecución. En estos casos, se tienen en cuenta los beneficios penitenciarios correspondientes, como puede ser la progresión en el grado de cumplimiento, la libertad condicional, o la posibilidad de solicitar un indulto. En esta etapa de ejecución de la condena, el equipo ha realizado la primera mediación documentada, dentro del Estado español, en que la defensa letrada la ha argumentado para dar soporte a la petición de indulto. En estos cuatro años de desarrollo de la mediación en la jurisdicción penal, se ha mostrado como una herramienta lo suficientemente eficaz para facilitar la participación y el diálogo entre las partes, gestionar el conflicto y darle solución, por medio de acuerdos libremente asumidos por las partes. De esta manera, se ha podido conseguir los objetivos de la reparación en su sentido más amplio.

En la medida en que se haga una amplia difusión del Programa de mediación y reparación y, en la medida en que la idea de la mediación sea asumida por los ciudadanos implicados en conflictos de ámbito penal y por los operadores del sistema penal, será necesario destinar recursos materiales y profesionales para asumir y dar una respuesta adecuada y eficaz a todos los casos que potencialmente puedan ser susceptibles de acogerse a esta alternativa. Será necesario redefinir los circuitos más apropiados de derivación y de coordinación entre todos los agentes sociales implicados (jueces, fiscales, policía, abogados, servicios comunitarios, etc.).

Del mismo modo, será necesario continuar trabajando para impulsar reformas legislativas que situen la mediación penal en el contexto formal de las políticas de prevención de la delincuencia, en las cuales esta vía sea posible, tanto en el marco de aplicación del principio de oportunidad tasado y reglado como en el contexto de otros procedimientos penales.

La mediación con jóvenes inmigrantes en el ámbito de la Justicia juvenil.⁵ Autores: Jaume del Campo Sorribas, Jaume Martí Barberan, Ruth Vilà Baños y Mª Rosa Vinuesa Casas.

Introducción

El estudio responde a la preocupación creciente dentro del ámbito de la justicia juvenil, relacionada con el incremento de población inmigrante y la tendencia que toman las posibles medidas penales para menores cuando se aplican a jóvenes que presentan una historia y una identidad cultural diferentes a los de la población autóctona. Concretamente, el estudio se ha centrado en el análisis de la utilización de la mediación como forma de gestión positiva del conflicto y su adecuación a referents culturales diversos.

⁵ Documento inèdit. Barcelona. 2003. CEJFE.

Objectius

Els objectius concrets que han orientat el desenvolupament de la recerca, han estat els següents:

1. Conèixer la utilitat de la mediació, en l'àmbit de la justícia juvenil, en aquells casos en què alguna de les parts en conflicte està constituïda per població immigrant amb referents culturals diferents als autòctons.
2. Aprofundir en el caire que pren la interacció en el procés de mediació. Intentar elaborar un model comprensiu dels processos comunicatius que s'hi desenvolupen i examinar com a partir d'aquests processos s'elaboren els significats.
3. Determinar els *emmarcaments contextuais* que proporcionen sentit a la comunicació en el context de la mediació.
4. Proporcionar unes bases comprensives per millorar la intervenció en els joves immigrants amb un bagatge cultural diferent al del nostre context d'acollida.

Metodologia

La recerca es va dur a terme al llarg del segon semestre de 2002. La metodologia de treball va presentar un enfocament qualitatiu. La pretensió del disseny de recerca era obtenir una visió de l'objecte de recerca des de la perspectiva dels propis implicats: joves i professionals.

Consegüentment, es van desenvolupar dos grups de discussió en què participaren professionals vinculats a l'àmbit de la justícia juvenil (advocats, jutges, fiscals, educadors, tècnics, mediadors...) i es van realitzar un total de 10 entrevistes a joves, amb trets culturals diferents als de la població autòctona, que havien passat per processos de mediació (7 casos) o que es trobaven interns en un centre de menors (3 casos). També es va participar en un procés de mediació i es va recollir la dinàmica comunicativa que s'hi desenvolupava. La informació obtinguda va ser tractada mitjançant estratègies d'anàlisi de contingut amb la codificació de segments de significat que van permetre l'agrupament i contrast de les opinions i els processos, de manera que fos possible extreure'n conclusions.

Val a dir que el procés de recollida de dades no va ser gens fàcil, sobre tot pel que fa a les entrevistes amb els joves. La visió punitiva que tenien del sistema de justícia va dificultar la possibilitat d'entrevistar-ne un major nombre.

Conclusions

Pel que fa als resultats obtinguts, cal clarificar que d'aquesta recerca, pel caire comprensiu que adopta, es poden anar extraient possibles elements de reflexió al llarg de tot el procés d'anàlisi de dades. Les conclusions més significatives, en funció dels

Objetivos

Los objetivos concretos que han orientado el desarrollo del estudio, han sido los siguientes:

1. Conocer la utilidad de la mediación en el ámbito de la justicia juvenil en aquellos casos en que alguna de las partes en conflicto la constituye población inmigrante con referencias culturales diferentes de los autóctonos.
2. Profundizar en la tendencia que toma la interacción en el proceso de mediación, intentando elaborar un modelo comprensivo de los procesos de comunicación desarrollados y como a partir de éstos, se elaboran los significados.
3. Determinar los marcos contextuales que proporcionan sentido a la comunicación en el contexto de los procesos de mediación.
4. Proporcionar unas bases comprensivas para mejorar los procesos de intervención con los jóvenes inmigrantes con un contexto cultural diferente al de acogida.

Metodología

El estudio se llevó a cabo durante el segundo semestre del año 2002. La metodología de trabajo se basaba en un enfoque cualitativo. La intencionalidad del diseño era obtener una visión del objeto de estudio desde la perspectiva de los propios implicados: jóvenes y profesionales.

Ello implicó que se desarrollaran dos grupos de discusión en los que participaron profesionales vinculados al ámbito de la justicia juvenil (abogados, jueces, fiscales, educadores, técnicos, mediadores...) y se realizaron un total de 10 entrevistas a jóvenes con características culturales diferentes a los de la población autóctona y que habían pasado por procesos de mediación (7 casos) o se encontraban ingresados en un centro de menores (3 casos). También se participó en un proceso de mediación, recogiendo la dinámica comunicativa desarrollada. La información obtenida fue tratada mediante estrategias de análisis de contenido con la codificación de segmentos de significado que permitían el agrupamiento y el contraste de las opiniones y de los procesos de manera que fuera posible sacar conclusiones.

Creemos conveniente resaltar que el proceso de recogida de datos no fue nada fácil, sobretudo en lo que respecta a las entrevistas con los jóvenes. La visión punitiva que éstos tienen del sistema de justicia, dificultó la posibilidad de entrevistar a un número mayor.

Conclusiones

En lo que respecta a los resultados obtenidos, es necesario aclarar que, por la tendencia comprensiva que adopta, se pueden ir obteniendo posibles elementos de reflexión a lo largo de todo el proceso de análisis de datos. Las conclusiones más sig-

objectius plantejats, es podrien resumir en els següents punts:

- *Diferències en el significat atribuït a la mediació penal des del paper de víctima o d'infractor.* Els processos de mediació analitzats es troben totalment orientats a la reparació de les víctimes per part de les persones infractores. Això influeix en la percepció que cada part té de la mediació i del nivell d'implicació i satisfacció que li aporta la vivència d'aquest procés.
- *Dificultats per aplicar els programes de mediació en joves immigrants.* En la mesura que el programa està orientat a la reparació de la víctima, es necessari disposar de *capacitat reparadora*, es a dir, de capacitat d'assumir compromisos, participar activament en el procés, reflexionar sobre els danys comesos, etc. Això implica un grau important de coneixement del sistema judicial així com l'establiment d'un tipus de comunicació amb uns referents culturals concrets que no sempre resulten comprensius i adients. En aquells casos en què alguna de les parts no comparteix els referents culturals majoritaris, el nivell d'asimetria que es dona és molt important i supera, fins i tot, la diferència que existeix entre els papers d'agressor i víctima a què es feia referència en el punt anterior.
- *Asimetries entre les parts en la mediació intercultural en l'àmbit de la justícia juvenil.* La mediació també es veu influïda pel context social de referència. Això implica que la diferència d'edat entre els participants en el procés i la consideració que socialment s'atribueix a cada grup (autòctons i immigrants) esbiaixen el caire que pren la comunicació en la mediació. Aquestes relacions de poder asimètric no afavoreixen els processos de mediació intercultural, si bé que aquestes relacions d'asimetria no són pròpies únicament dels processos de mediació.
- *La comunicació intercultural en la mediació.* La importància dels aspectes comunicatius és capdal i així es reconeix per part dels professionals, encara que sovint redueixen les competències comunicatives al domini lingüístic. Tot i amb això, els joves identifiquen competències afectives en els mediadors i mediadores ja que projecten respostes emocionals positives al llarg del procés d'interacció intercultural. En qualsevol cas, que els professionals desenvolupin competències interculturals constitueix un element important.
- *L'aplicació de la mediació en altres àmbits.* La possibilitat d'utilitzar la mediació en altres àm-

nificatives, en funció de los objetivos planteados, se pueden resumir en los siguientes puntos:

- *Existen diferencias entre el significado atribuido a la mediación penal desde el papel de la víctima o del infractor.* Los procesos de mediación analizados se encuentran totalmente orientados a la reparación del daño causado a las víctimas por parte de las personas infractoras. Esto influye en la percepción que cada parte tiene de la mediación y del nivel de implicación y satisfacción que le aporta la vivencia de este proceso.
- *Existen dificultades para aplicar los programas de mediación en jóvenes inmigrantes.* En la medida que el programa está orientado a la reparación de la víctima, es necesario disponer de *capacidad reparadora*, es decir, de capacidad de asumir compromisos, participar activamente en el proceso, reflexionar sobre los daños infringidos, etc. Ello implica un importante conocimiento del sistema judicial así como de la posibilidad de establecer un tipo de comunicación con unos referentes culturales concretos que no siempre resultan comprensivos y adecuados. En aquellos casos en que alguna de las partes no comparte los referentes culturales mayoritarios, el nivel de asimetría que se da es muy importante, superando incluso la diferencia existente entre los papeles que juegan agresor y víctima y a los que se hacía referencia en el punto anterior.
- *Existen asimetrías entre las partes en la mediación intercultural en el ámbito de la justicia juvenil.* La mediación también se verá influenciada por el contexto social de referencia. Ello implica que, por una parte, la diferencia de edad entre los participantes en el proceso y la consideración que socialmente se atribuye a cada grupo (autóctonos e inmigrantes) distorsionan la tendencia que toma la comunicación en la mediación. Estas relaciones de poder asimétrico no favorecen los procesos de mediación intercultural, si bien estas relaciones de asimetría no son propias únicamente de los procesos de mediación.
- *La comunicación intercultural en la mediación.* La importancia de los aspectos comunicativos es crucial y así se reconoce por parte de los profesionales, pese a que a menudo se reducen las competencias comunicativas al dominio lingüístico. Pese a ello, los jóvenes identifican competencias afectivas en los mediadores ya que proyectan respuestas emocionales positivas a lo largo del proceso de interacción intercultural. En cualquier caso, que los profesionales desarrollen competencias interculturales, constituye un elemento importante.
- *La aplicación de la mediación en otros ámbitos.* La posibilidad de utilizar la mediación en otros

bits (centres, escoles, comunitat...) pot normalitzar la utilització d'aquesta estratègia en els contextos naturals de relació dels joves, la qual cosa pot evitar que alguns conflictes arribin a l'àmbit penal i pot afavorir que es doni un aprenentatge de participació en aquests tipus de processos que contribueixi a què s'emprin més i millor en l'àmbit penal.

La principal recomanació que es pot desprendre d'aquest conjunt de conclusions és la importància d'establir espais previs de contacte i comunicació entre professionals i parts –o fins i tot entre parts– de tal manera que pugui anar canviant la consideració i la percepció que s'elabora de cadascuna de les persones que intervenen, per part de les altres. Aquests espais poden potenciar un procés de reconeixement previ que orienti la mediació cap a la transformació i el canvi, si més no, de les percepcions inicials que es poden prendre com a punt de partida per desenvolupar aquests processos. En aquest sentit, els models de mediació transformadora o narrativa ens proporcionen eines interessants per assumir aquests nous reptes de la mediació intercultural en l'àmbit de la justícia juvenil.

ámbitos (centros, escuelas, comunidad...) puede normalizar la utilización de esta estrategia en los contextos naturales de relación de los jóvenes y puede evitar, por un lado, que algunos conflictos lleguen al ámbito penal y, por otro lado, que se de un aprendizaje de participación en este tipo de procesos, que pueden favorecer su utilización en el ámbito penal.

La principal recomendación que se desprende de este conjunto de conclusiones es la importancia de establecer espacios previos de contacto y comunicación entre los profesionales y las partes –o incluso entre las partes– de manera que pueda ir cambiando la consideración y la percepción que se elabora de cada una de las personas que intervienen por parte de las otras. Estos espacios pueden potenciar un proceso de reconocimiento previo que oriente la mediación hacia la transformación y el cambio, cuando menos, de las percepciones iniciales que se pueden tomar como punto de partida para desarrollar estos procesos. En este sentido, los modelos de mediación transformadora o narrativa nos proporcionan herramientas interesantes para asumir nuevos retos en la mediación intercultural en el ámbito de la justicia juvenil.

Butlletins. *Invesbreu* publicats

- 1 *Immigrants i criminalitat a Europa. Els exemples d'Alemanya i Espanya.* Gener 1995
- 2 *La preso pública de Barcelona durant l'etapa isabelina / La casa de correcció de Barcelona (1836-1856).* Gener 1998.
- 3 *El cost de la justícia penal. Privació de llibertat i alternatives.* Febrer 1998.
- 4 *El nen abusat sexualment com a testimoni / Els delictes contra la llibertat sexual relacionats amb menors.* Març 1998.
- 5 *Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador del delinqüent.* Maig 1998.
- 6 *Salut i presó.* Octubre 1998.
- 7 *La premsa envers la violència juvenil i la presó.* Novembre 1998.
- 8 *El tractament dels agressors sexuals.* Febrer 1999.
- 9 *La victimització a Catalunya l'any 1996.* Abril 1999.
- 10 *Programes aplicats de psicologia comunitària amb personal penitenciari.* Juny 1999.
- 11 *Justícia juvenil: inserció laboral i mesures en medi obert.* Octubre 1999.
- 12 *Reincidència i delinqüència juvenil.* Novembre 1999.
- 13 *Violència domèstica.* Desembre 1999.
- 14 *L'estat de l'adopció a Catalunya (1998-1999).*
- 15 *Maltractaments infantils a Catalunya.* Juny 2000
- 16 *Presó i dones. La incidència dels programes motivacionals en la conducta social. Un estudi evolutiu (1988-2000) a la presó de dones de Barcelona.* Setembre 2000
- 17 *Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents.* Novembre 2000
- 18 *Avaluació de l'efectivitat dels programes de tractament amb delinqüents a Europa.* Gener 2001
- 19 *La victimització a Catalunya l'any 1999.* Maig 2001
- 20 *L'arrest de cap de setmana a Catalunya (1996-2000)*
- 21 *Addictes a les drogues i reincidència en el delicte*
- 22 *Maltractaments físics greus a nadons i menors de quatre anys ingressats en centres d'acolliment*
- 23 *Intervenció institucional. Elements per a l'anàlisi en menors infractors o en risc*
- 24 *Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)*

Edició i producció: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
Roger de Flor, 196
Tel. 93 207 31 14
Fax 93 207 67 47
cejfe.dij@gencat.net

Tiratge: 2.500 exemplars

ISSN: 1138-5014
Dip. legal: B-1482-1998